

РОЗДІЛ 6

ОПТИМІЗАЦІЯ ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ РІЧКОВО-БАСЕЙНОВИХ СИСТЕМ НА ЗАСАДАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

ПРОБЛЕМА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ОБ'ЄКТІВ У ВОДООХОРОННІЙ ЗОНІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА

Любомир ЦАРИК, Володимир ЦАРИК

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна

Abstract. *The publication considers the requirements for water protection zones (WPZ) and coastal protection strips (CPZ) and their allocation around the Ternopil Reservoir in the context of urban development. Particular attention is paid to the operation of industrial enterprises and economic facilities within them on the basis of environmental safety. In particular, the project for the construction of treatment facilities of the Biletska TG within the WZ in the upper reaches of the pond is considered as such that was planned in violation of environmental standards and regulations.*

Key words: *water protection zone, coastal protection zone, Ternopil reservoir, project of treatment facilities.*

Річка Серет для міста Тернополя і області має особливе значення. Вона є джерелом водопостачання населених пунктів, на річці побудовано 6 гідроелектростанцій, водосховища використовуються для риборозведення, відпочинку і оздоровлення населення. До річкової долини примикають близько 60 заповідних територій та об'єктів, серед яких: національний природний парк, заказники загальнодержавного значення, регіональний ландшафтний парк. Вони виконують функцію ключових територій в межах Серетської сполучної території в системі регіональної екомережі [6].

Водосховище та правобережний схил разом з Кутківецьким лісовим масивом входять до регіонального ландшафтного парку «Загребелля». Нижче греблі водосховища в заплаві р. Серет по вул. Шептицького розташований місцевий гідропарк «Сопільче» з системою водойм на ньому. На лівому березі водосховища розташований парк ім. Шевченка. Ця система парків є основним місцем відпочинку тернополян і гостей міста.

На лівому березі водосховища розташований міський водозабір №1 питної води. Водозабір спорудах ведеться нагляд за дотриманням установленної господарської діяльності, що значною мірою запобігає забрудненню водних об'єктів.

Забруднення р. Серет і водосховища, тобто погіршення їх екологічного стану, відбувається в основному за рахунок поверхневих стоків з оточуючої території.

Негативний вплив на водні об'єкти здійснюють населені пункти розташовані в водоохоронній зоні, тому неочищені дощові стоки з території населених пунктів по балках і частково по дощових колекторах вздовж вулиць Гайова, Миру, Чумацька, Крушельницької і Межова потрапляють в р. Серет і водосховище.

Водосховище "Тернопільський став" розташоване в межах м. Тернопіль. Його площа 289 га, об'єм – 10,75 млн. м³, середня глибина 3,72 м, максимальна глибина – 11,75 м. Площа мілководної зони (до 0,5 м) - 4, 0 га (і 4% загальної площі дзеркала водосховища).

Згідно проекту «Встановлення зовнішніх меж водоохоронних зон і прибережних захисних смуг водосховища «Тернопільський став» та р.Серет», який був розроблений ВАТ «Тернопільводпроект», який є частиною природоохоронних заходів, спрямованих на оздоровлення навколишнього середовища, на охорону і збереження водних ресурсів р. Серет

та водосховища «Тернопільський став» шляхом створення прибережної захисної смуги (ПЗС) та водоохоронної зони (ВЗ) з регульованою господарською діяльністю.

Згідно розробленого проекту зовнішня межа ВЗ повинна бути перенесена на план землекористування м. Тернопіль. Так як зовнішня межа ВЗ приурочена до конкретних вулиць, закріплювати її на місцевості немає необхідності.

На території р. Серет і водосховища в межах м. Тернопіль знаходяться промислові підприємства, міський водозабір №1 питного водопостачання, селітебна зона міста та с. Кутківці і с. Пронятин з інженерно-технічними спорудами життєдіяльності, регіональний ландшафтний парк «Загребелля» (рис.1). Тому діяльність всіх підприємств, організацій міста в ВЗ повинна бути направлена на збереження і покращення якості водних ресурсів, дотримання встановлених норм регламентованих діючим законодавством. При цьому можливе обмеження господарської діяльності, коли встановлені норми порушуються і виникає небезпека забруднення водних об'єктів.

Водоохоронні заходи в межах ВЗ на міських територіях повинні виконуватись згідно генеральних планів розвитку і забудови міста.

Статтею 78 Водного кодексу передбачено, що до земель водного фонду належать землі зайняті ріками, озерами, водоймами, болотами, гідротехнічними та іншими водогосподарськими спорудами, а також землі виділені по берегах водойм під смуги відведення. Зони охорони встановлюються навколо водойм, водних джерел і гідротехнічних споруд для виконання комплексу санітарних, протиерозійних заходів і створення захисних лісонасаджень з метою збереження і поліпшення водних ресурсів [1]. Зовнішньою межею ВЗ є найбільш віддалена від НПР лінія розповсюдження несприятливих або небажаних санітарних інженерно-геологічних, гідрологічних і гідромеліоративних процесів.

Зовнішня межа ВЗ установлена на основі «Водного кодексу України», «Постанови Кабміну України №486 від 08.05.96 р.», з включенням до ВЗ територій, де знаходиться можливі джерела забруднення водного об'єкту. Так як правовий режим (обмеження господарської діяльності в водоохоронній зоні аналогічний правовому режиму другого поясу ЗСО, зовнішню межу водоохоронної зони установлено по межі зони санітарної охорони 2-го поясу водозабору № 1 м. Тернополя. Межа II-го поясу ЗСО установлена на віддалі 500 м від урізу води Тернопільського ставу, а також по обидві сторони р. Серет до Верхньоівачівського водосховища і вздовж її приток. Робочий проект 33.62.2-721 [5]. До водоохоронної зони включені також прилеглі території з лісами, ярами, відкритими потічками і населеними пунктами. На території ВЗ розташовані такі населені пункти: м. Тернопіль, села Тернопільського району: Пронятин, Біла, Чистилів, Великий Глибочок, Плотича, Івачів, Ігровиця; Курівці, Воробіївка, Цебрів, Висипівці, Кокутківці, Нестерівці [5].

В межах водоохоронних зон виокремлюють прибережні захисні смуги – це частина водоохоронної зони відповідної ширини (50 м по лівому березі ставу) вздовж річки, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони. В основному зовнішня межа ПЗС проходить по зовнішній кромці першої вулиці чи дороги вздовж водосховища чи річки. В межах лівого берега річки особливо актуально врегулювати виокремлення ВЗ і ПЗС особливо в межах населеного пункту Біла, оскільки керівництво місцевої громади замовило проект будівництва в межах зазначених зон очисних споруд територіальної громади і почалися земляні роботи.

Про місце розташування об'єкту. Для будівництва вибрано абсолютно невдале місце. Планований об'єкт належить до екологічно небезпечних, а тому не може бути розташованим у верхів'ї Тернопільського ставу, в межах його водоохоронної зони, на небезпечній віддалі від міського водозабору №1, та ще й в межах другого поясу зони санітарної охорони водозабору.

На випадок якоїсь аварійної ситуації забруднені речовини загрожуватимуть водозабору, акваторії Тернопільського ставу, атмосферному забрудненню північно-західної частини міста, враховуючи переважаючі напрями вітрів.

Рис.1. Акваторія Тернопільського ставу разом з прибережною забудовою мікрорайонів[за П. Цариком]

В межах водоохоронних зон виокремлюють прибережні захисні смуги - це частина водоохоронної зони відповідної ширини (50 м по лівому березі ставу) вздовж річки, навколо водойм, на якій встановлено більш суворий режим господарської діяльності, ніж на решті території водоохоронної зони. В основному зовнішня межа ПЗС проходить *по зовнішній кромці першої вулиці чи дороги вздовж водосховища чи річки*.

З метою покращення екологічного стану р. Серет та водосховища в межах ВЗ вводяться обмеження господарської діяльності:

1. Будівництво нових і розширення діючих промислових та інших підприємств і господарських об'єктів, які негативно впливають на екологічний стан водних джерел (накоплювачі стічних вод, складів для зберігання паливно-мастильних матеріалів, захоронення відходів виробництва, тимчасове або постійне складування сміття тощо.

2. Розкорчовування лісових ділянок, крім випадків які зв'язані з режимом ведення лісового господарства (лісовідновлення, лісорозведення). Перевід земель, які зайняті лісом, в інші категорії.

3. Внесення мінеральних солей на сніговий покрив, мерзлий ґрунт та на проїжджій частині міських вулиць в зимовий час.

4. Скид неочищених стоків з навколишньої території.

Список використаних джерел:

1. Водний	кодекс	України	від	06.06.1995	№213/95-ВР/.
- URL: https://kodeksy.com.ua/vodnij_kodeks_ukraini.htm.
2. ДБН А.2.2-1-95. Склад і зміст матеріалів оцінки впливів на навколишнє середовище /ОВНС/ при проектуванні і будівництві підприємств, будинків і споруд. Основні положення проектування. Київ, 1996 рік.
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» прийнятий Верховною Радою України 25.06.1991р.
4. Зони санітарної охорони /ЗСО/ водозабору №1 м. Тернополя. Робочий проект 33.62.2-721
5. Проект «Встановлення зовнішніх меж водоохоронних зон і прибережних захисних смуг водосховища «Тернопільський став» та р. Серет», ВАТ «Тернопільводпроект», 1996.
6. Царик Л.П., Царик П.Л., Янковська Л.В., Кузик І.Р. Геоecологічні параметри навколишнього середовища міста Тернополя. Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп», 2019, №1. С. 198-210.